

Kotromanići: Stvaranje i oblikovanje dinastičkog identiteta u srednjovekovnoj Bosni (Kotromaniçler: Orta Çağ Bosna'sında Hanedan Kimliğinin Yaratılması ve Şekillendirilmesi)

Emir O. Filipović

Sarajevo, Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi, 2022, 220 sayfa, ISBN 978-9926-491-04-8.

Haris KAJTEZOVIĆ*

Ortaçağ Bosna'sının zengin geçmişi Türkiye'de hâlâ büyük ölçüde bilinmeyen bir konudur. Çoğu zaman Türk nüfusu, Bosna-Hersek'in geçmişini yalnızca Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilendirmektedir. Bu nedenle Bosna ve onun çeşitli sakinlerine ilişkin eksik bir imaj oluşmaktadır.

Bosna Krallığı, Avrupa sınırındaki elverişli coğrafi konumu nedeniyle 14. yüzyılın sonlarında bölgesel bir güç hâline gelmiştir. Bosna'da toprak ve maden zenginliğinin genişlemesiyle birlikte Bosnalı hükümdarların güçlü bir hanedan kimliği oluşmuştur. Kotroman Hanesi, Geç Orta Çağ'da Bosnalı bir soylu ve daha sonra kraliyet hanedanıydı. 13. yüzyılın ortalarında Bosna'nın valileri olarak iktidara gelen Kotromanić hükümdarları, bir dizi fetih yoluyla topraklarını günümüz Bosna-Hersek'inin neredeyse tamamını, günümüzdeki Hırvatistan'ın büyük bir bölümünü ve modern Sırbistan ile Karadağ'ın bazı kesimlerini kapsayacak şekilde genişletmişti. Kotromanić hanedanının kaderi, Osmanlı sultanı II. Mehmed'in son Bosna kralının tasfiyesini emrettiği 1463 yılında belirlenmişti.

Prof. Filipović'in ele aldığımız çalışması çeşitli nedenlerden dolayı önemlidir. Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal ettiği 1878'den günümüze kadar Bosna, tarihin tahrif edilmesiyle karşı karşıyadır. Orta Çağ tarihine dayanarak bugünkü topraklarda haklarını savunmaya çalışan birçok akım vardır. Merkezi Belgrad'da bulunan Sırp tarihçiliği, Kotromanić hanedanını bir Sırp hanedanı olarak tasvir etmeye ve böylece Bosna toprakları üzerindeki iddiasını haklı çıkarmaya çalışmıştır. Aynı şekilde Hırvat tarih yazımı da kendi tarafına çekmişti ve bu siyasi çalkantılarda Kotromanić hanedanı yalnızca siyasi amaçlar için bir araç olarak

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, haris.kajtezovic@stu.fsm.edu.tr

kullanılmıştı.

Filipović, eserin giriş kısmında, eserinin amacının Kotromanić hanedanını birinci elden arşiv kaynaklarına dayanarak tanıtmak olduğunu bildiriyor. Filipović'in kullandığı, birinci elden bilgileri koruyan çok önemli arşivlerden sadece bazıları Dubrovnik ve Zadar arşivleridir. Yazar bu sayede eserini siyasetin etkisinden korumuş ve okuyuculara kaliteli ve objektif bir eser sunmuştur. Bosna Hersek ve bölgedeki siyasi koşulların hâlâ çok gergin olduğu göz önüne alındığında, objektif bir şekilde böylesine bir tarihî eser yazmanın son derece büyük bir sorumluluk olduğunun altını çizmek gerekir.

Birinci bölümde yazar, Kotromanićlerin herhangi bir Slav halkıyla bağlantılı olarak öne sürdüğü teorileri sorguluyor. Siyasi propagandada sıklıkla kullanılan bu hanedanın etnik kökenine ilişkin propaganda, Filipović'in Orta Çağ'daki bir hanedan tablosunun gerçekte neye benzediğini net bir şekilde açıkladığı çalışmasıyla çürütülmüştü. Kotromanićler diğer Avrupalı Orta Çağ hükümdarlarından hiçbir şekilde farklı değildir. Kotromanić, diğer Avrupalı kraliyet aileleriyle evlilik bağlarını akıllıca kullanmıştı. 15. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde bu hanedan, evlilikler yoluyla uluslararası konumunu sağlamlaştırıp güçlendirmişti. Hanedanın temsilcilerini Roma, Venedik, Dubrovnik, Polonya ve en çok da o dönemde bölgesel bir güç olan Macaristan'da görmek mümkündür. Hanedan kimliği, yönetici aileler için etnik veya ulusal karakterlerinden daha önemliydi. Bu anlamda, Bosnalı Kotromanić ailesini yalnızca yerli, Sırp, Hırvat veya Alman hanedanı olarak tanımlama ve karakterize etme girişimi tamamen anlamsız hâle gelir. Çünkü yönetici ailenin üyeleri öncelikle hanedan, soylu ve kraliyet kimliklerindedir.

Osmanlı'nın, yerel hükümdarı tahtta tutmanın, vergi ödemeye ve iş birliği yapmaya zorlamanın daha kârlı olduğu politikasını benimsediği göz önüne alındığında, son Bosna kralının neden bu kadar acımasızca tasfiye edildiği bir sırdır. Bu aynı zamanda Filipović'in, çalışmasında çözmeye çalıştığı gizemlerden biridir. Son Bosna kralının oğlu Sigismund'un da kaderi oldukça ilginçtir; gönüllü olarak İslam'ı kabul etmiş, İshak Bey Kraloğlu adıyla Osmanlı devlet adamı ve sancak beyi olmuştur. İshak aynı zamanda bu ünlü Bosna kraliyet hanedanının son erkek temsilcisidir.

Orta Çağ Avrupa'sında tüm hanedanlar tarafından kullanılan bir kalıp görülmektedir. Yani, ailenin uzun zaman önce kurucusu olan ortak bir ata icat etmek, hanedana birlik ve yönettikleri topraklarla tarihsel bir bağ duygusu kazandırır. Ebeveynlere ve atalara düzenli olarak atıfta bulunulması, hanedanı zamanının geçmesine ve çeşitli zorluklara rağmen, ayakta kalan eski ve dayanıklı bir yapı olarak sunmak anlamına geliyordu. Bu bağlamda, hanedanlığın başlangıcını neredeyse efsanevi bir geçmişe dayandıran Kotromanić'in doğuşuyla ilgili temel gelenek özellikle önem taşıyordu. Ne yazık ki çok azı korunabilen mimari anıtlar, tezhipli el yazmaları, resimler ve sanat eserleri aracılığıyla hanedan bilinci de güçlendirildi ve sürdürüldü. Komünist Yugoslavya döneminde, yeni ideolojinin rehberliğinde, önde gelen pek çok Boşnak, Sırp ve Hırvat, yeni hükûmete sadık olduklarını kanıtlamaya çalışarak, özellikle dinle ilgili olan varoluş izlerini bilinçli şekilde yok etmişlerdir. Bu vesileyle birçok Orta Çağ kilisesi ve eski Osmanlı camisi yıkılmış; böylece ülke geçmişinin çok önemli bir kısmı tamamen kaybolmuştur. Oldukça ironik bir şekilde, 1990'larda Yugoslavya'nın parçalanmasıyla birlikte, bu üç millet de Kotromanićleri ulusal ataları olarak anmaya başlamışlardır.

Aynı aileden gelen insanların birbirini takip etmesiyle bir hanedandan söz edilebilir ve bu kalıcı sosyal model, aynı anda geçmişe ve geleceğe bakan, kurumsallaşmış zamansız bir varlık gibi hareket eder. Bu, hanedan kimliğinin, herhangi bir kolektif kimlik veya öz farkındalık biçimi gibi, inşa edilmesi ve daha sonra kolektif öz temsilin çeşitli stratejik hamleleri aracılığıyla sürekli olarak doğrulanması gereken dinamik ve değişken bir kavram olduğu anlamına gelir. Hanedanlık fikrinin kendisi şekillendirilebilirdi ve yeni bağlamlara uyum sağlamak için sıklıkla değiştirildi. Dolayısıyla kendilerini böyle bir hanedanın mensubu görenler, hanedan kimliklerini kurmak, pekiştirmek, yaymak ve doğrulamak için çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Analiz edilen kaynaklar, daha geniş Kotromanić ailesinin üyelerinin şüphesiz kolektif bir kimlik duygusuna, kan bağına ve ortak köken kavramlarına dayalı elit bir topluluğa ait olma bilincini taşıdıklarını gösteriyor. Benzer veya aynı sosyal statüye sahip gruplarla dayanışma, süreklilik ve akrabalık duygusu geliştirerek kendilerini diğerlerine göre farklı ve özel görüyorlardı. Kotromanić ailesinin çeşitli üyeleri arasındaki akrabalık bağları aynı zamanda onların gurur ve hanedan bilincinin kaynağı olarak da hizmet ediyordu; çünkü ülkelerindeki siyasi güç, yalnızca önde gelen soylardan birine değil, tüm klana ait olan ortak bir mal gibi görülüyordu. Kraliyet iktidarının bu düzeni ve miras sistemi, hanedanın hayatta kalmasına ve hükümdarın kendisinden sonra bir oğul üretme yeteneğinden bağımsız olarak var olmaya devam etmesine olanak sağlamıştı. Bu şekilde Kotromanićler yüzyıllar boyunca prestij ve güce sahipti.